

[2023] 2 एस. सी. आर. 20

निखिल चंद्र मंडल

व्ही.

पश्चिम बंगाल राज्य

(2010 चा फौजदारी अपील क्रमांक 2269)

मार्च 03,2023

[बी. आर. गवई आणि संजय करोल, जे. जे.]

पुरावा-न्यायबाह्य कबुलीजबाब-पुरावा मूल्य-महिलेची धारदार शस्त्राने हत्या झाल्याचे तपासादरम्यान उघड झाले की मृताच्या अपीलकर्त्या पतीने फिर्यादी साक्षीदारासमोर कबुली दिली होती की त्याने त्याच ठिकाणी हत्येच्या शस्त्राने मृताची हत्या केली होती जिथे मृताचा मृतदेह सापडला होता -तथापि, कनिष्ठ न्यायालयाला साक्षीदारांचा पुरावा परस्परविरोधी आणि विश्वासार्ह नसल्याचे आढळले आणि अपीलकर्त्याची निर्दोष मुक्तता केली- अपीलमध्ये, उच्च न्यायालयाने दोषी ठरवले आणि अपीलकर्त्याला कलम 302 करिता शिक्षा सुनावली. हस्तक्षेप-आयोजित: मागणी नाही-तथापि, भक्कम संशय असू शकतो, तो वाजवी संशयाच्या पलीकडे असलेल्या पुराव्याची जागा घेऊ शकत नाही-न्यायालयाबाहेरील कबुलीजबाब हा पुराव्याचा एक कमकुवत तुकडा आहे-जेथे न्यायालयाबाहेरील कबुलीजबाब संशयास्पद परिस्थितीने वेढलेला असतो, त्याची विश्वासार्हता संशयास्पद होते आणि त्याचे महत्त्व कमी होते-खालील कोर्टाला फिर्यादी साक्षीदारांची साक्ष विश्वासार्ह नसल्याचे आढळले जेणेकरून केवळ अशा साक्षींच्या आधारे दोषसिद्धीला आधार दिला जाऊ शकेल-ट्रायल कोर्टाने कपडे आणि शस्त्र जप्तीवर अविश्वास दाखवला- कनिष्ठ न्यायालयाने स्वीकारलेला दृष्टीकोन कायदानुसार होता-जोपर्यंत असा निष्कर्ष विकृत किंवा बेकायदेशीर/अशक्य असल्याचे आढळले नाही, तोपर्यंत अपील कोर्टाला त्यात हस्तक्षेप करण्यास परवानगी नाही-न्यायालयाने घेतलेला दृष्टीकोन - कनिष्ठ न्यायालयाने कपडे आणि शस्त्र जप्तीवर अविश्वास दाखवला- कनिष्ठ न्यायालयाने स्वीकारलेला दृष्टीकोन

कायद्यानुसार होता-जोपर्यंत असा निष्कर्ष विकृत किंवा बेकायदेशीर/अशक्य असल्याचे आढळून येत नाही, तोपर्यंत अपील न्यायालयाला त्यात हस्तक्षेप करण्यास परवानगी नाही- कनिष्ठ न्यायालयाने घेतलेला दृष्टिकोन एकतर विकृत किंवा बेकायदेशीर/हस्तक्षेप करणे अशक्य असल्याचे म्हटले जाऊ शकत नाही-अशा प्रकारे, उच्च न्यायालयाने कनिष्ठ न्यायालयाने दिलेल्या तर्कशुद्ध निर्णयात आणि निर्दोष मुक्तीच्या आदेशात हस्तक्षेप करून चूक केली-दंड संहिता, 1860-कलम 302

अपीलाला परवानगी देताना, न्यायालयाने ने

निकाल दिला: 1.1. शंका कितीही तीव्र असली तरी ती वाजवी संशयाच्या पलीकडे असलेल्या पुराव्याची जागा घेऊ शकत नाही हे कायद्याचे एक निश्चित तत्त्व आहे. या मार्गदर्शक तत्त्वांच्या प्रकाशात, आपल्याला सध्याच्या प्रकरणाचा विचार करावा लागेल. [परिच्छेद 11] [26-सी-डी]

निखिल चंद्र मोंडल वि. राज्य पश्चिम बंगाल

1.2. खालील न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले की, जेथे फिर्यादीचे प्रकरण पूर्णपणे न्यायालयाबाह्य कबुलीजबाबदार आधारित आहे आणि फिर्यादी त्या न्यायालयाबाह्य कबुलीजबाबदार आरोपीला दोषी ठरवू इच्छितात, तेथे ज्या साक्षीदारांसमोर कथित कबुलीजबाब देण्यात आला होता, त्यांच्या पुराव्यासाठी विश्वासाहतेची चाचणी उत्तीर्ण होण्यासाठी अधिक छाननी आवश्यक आहे. [परिच्छेद 13] [26-ई]

1.3. अभियोग पक्षाचे साक्षीदार क्र. 10 ते 12 यांचे पुरावे परस्परविरोधी असल्याचे खटल्याच्या न्यायालयाला आढळून आले. या साक्षीदारांच्या वागणुकीचा फायदा खालील कोर्टाला झाला. या साक्षीदारांचे पुरावे विश्वासाह नसल्याचे त्यात आढळून आले. [परिच्छेद 14] [26-एफ]

1.4 न्यायालयाबाहेरील कबुलीजबाब हा एक कमकुवत पुरावा आहे. जेथे न्यायालय बाह्य कबुलीजबाब संशयास्पद परिस्थितीने वेढलेला असतो, तेथे त्याची विश्वासाहता संशयास्पद

होते आणि ती त्याचे महत्त्व गमावते. हा सावधगिरीचा नियम आहे, ज्यामध्ये न्यायालय सामान्यतः अशा न्यायालयाबाह्य कबुलीजबाबावर अवलंबून राहण्यापूर्वी स्वतंत्र विश्वासाह पुरीकरण शोधेल. यात काही शंका नाही की दोषसिद्धी न्यायालयाबाहेरील कबुलीजबाबावर आधारित असू शकते, परंतु गोष्टींच्या स्वरूपातच तो पुराव्याचा एक कमकुवत भाग आहे. [परिच्छेद 15] [26-जी-एच; 27-ए]

1.5. कनिष्ठ न्यायालयाला अभियोग पक्षाचे साक्षीदार क्र. 10 ते 12 ची साक्ष विश्वासाह नसल्याचे आढळून आले जेणेकरून केवळ अशा साक्षीदारांच्या आधारे दोषसिद्धी होऊ शकणार नाही. जोपर्यंत असा निष्कर्ष विकृत आढळत नाही, तोपर्यंत त्यात हस्तक्षेप करणे योग्य ठरणार नाही. [परिच्छेद 16] [27-एफ-जी]

1.6 उच्च न्यायालयाच्या विभागीय खंडपीठाने रक्ताने माखलेले कपडे आणि अपीलकर्त्याने गुन्हा करण्यासाठी वापरलेले तथाकथित शस्त्र जप्त करण्यावर भर दिला आहे. खटल्याच्या न्यायालयाने दोन कारणांवरून कपडे आणि शस्त्रे जप्त केल्याबद्दल अविश्वास व्यक्त केला. प्रथम, पुरावा कायदा, 1872 च्या कलम 27 अंतर्गत आवश्यकतेनुसार आरोपींचे कोणतेही ज्ञापन नाही आणि दुसरे म्हणजे, चाकूची जप्ती सर्वांना उपलब्ध असलेल्या खुल्या ठिकाणाहून होती. कनिष्ठ न्यायालयाने अवलंबलेला दृष्टिकोन कायदानुसार होता. मात्र, ज्या परिस्थितीचा उपयोग होऊ शकला नसता, त्या परिस्थितीचा उपयोग उच्च न्यायालयाने न्यायबाह्य कबुलीजबाबाला दुजोरा देण्यासाठी केला आहे. [परिच्छेद 17,18] [27-जी; 28-ए-बी]

1.7.निर्दोष मुक्तीच्या विरोधात दाखल केलेल्या याचिकेतील हस्तक्षेपाची व्याप्ती अतिशय सुस्पष्ट आहे. जोपर्यंत असा निष्कर्ष प्रतिकूल किंवा बेकायदेशीर/अशक्य असल्याचे आढळून येत नाही, तोपर्यंत अपील न्यायालयाला त्यात हस्तक्षेप करण्याची परवानगी नाही. खालील कोर्टाने घेतलेला दृष्टिकोन प्रतिकूल किंवा बेकायदेशीर/हस्तक्षेप असल्याचे म्हटले जाऊ शकत नाही. खालील कोर्टाने दिलेल्या तर्कशुद्ध निकालात आणि निर्दोष मुक्ततेच्या आदेशात हस्तक्षेप करून उच्च न्यायालयाने घोर चूक केली. अशा प्रकारे, आय. पी. सी. च्या

कलम 302 अंतर्गत दंडनीय गुन्ह्यासाठी अपीलकर्त्याला दोषी ठरवणारा उच्च न्यायालयाने दिलेला आक्षेपार्ह निर्णय आणि आदेश रद्द केला जातो आणि बाजूला ठेवला जातो. [परिच्छेद 19,22] [28-सी-एफ]

शरद बर्धीचंद सारडा विरुद्ध महाराष्ट्र राज्य (1984) 4 एस. सी. सी. 116: [1985] 1 एस. सी. आर. 88; सहदेवन आणि दुसरे विरुद्ध तामिळनाडू राज्य (2012) 6 एस. सी. सी. 403: [2012] 4 एस. सी. आर. 366; राजेश प्रसाद विरुद्ध बिहार राज्य डी आणि दुसरे (2022) 3 एस. सी. सी. 471-संदर्भित.

न्यायनिर्णयाचा संदर्भ

[1985] परिच्छेद 8 मध्ये संदर्भित 1 एस. सी. आर. 88

[2012] 4 एस. सी. आर. 366 परिच्छेद 15 मध्ये संदर्भित

(2022) परिच्छेद 20 मध्ये संदर्भित 3 एस. सी. सी. 471

फौजदारी अपील न्यायाधिकरण: 2010 चे फौजदारी अपील क्र. 2269.

कलकत्ता येथील उच्च न्यायालयाच्या 15.12.2018 तारखेच्या निकाल आणि आदेशाविरुद्ध . 1987 चा सरकार अपील क्रमांक 38.

श्रीमती रुखसाना चौधरी, अपीलकर्त्याच्या वकील.

श्रीमती आस्था शर्मा, श्रीसत्य मोहंती, संजीव कौशिक, सुश्री मंटिका हरियानी, श्रेयस अवस्थी, हिमांशू चक्रवर्ती, भानू मिश्रा, देवव्रत सिंग, सुश्री मुस्कान सुराणा, प्रतिवादींचे वकील.

न्यायालयाचा निर्णय बी. आर. गवई, न्यायमूर्ती, यांनी दिला

1. या अपील द्वारे 15 डिसेंबर 2008 रोजी कलकत्ता उच्च न्यायालयाने 1987 च्या सरकारी अपील क्रमांक 38 मध्ये दिलेल्या निर्णयाला आणि आदेशाला आव्हानित केले आहे ज्या द्वारे अतिरिक्त सत्र न्यायाधीश, 4 व्या न्यायालय, बर्दवानने (यापुढे 'ट्रायल कोर्ट' म्हणून संदर्भित) 31 मार्च 1987 रोजी दिलेला निर्णय आणि आदेश उलटवला, ज्याद्वारे ट्रायल कोर्टाने अपीलकर्त्याला भारतीय दंड संहिता, 1860 (थोडक्यात, 'आय. पी. सी.') च्या कलम 302 अंतर्गत आरोपातून मुक्त केले होते. आक्षेपार्ह निकाल आणि आदेशानुसार, उच्च न्यायालयाच्या विभागीय खंडपीठाने अपीलकर्त्याला आय. पी. सी. च्या कलम 302 अंतर्गत दंडनीय गुन्ह्यासाठी दोषी ठरवले आणि त्याला जन्मठेपेची आणि 2,000/- रुपये दंडाची शिक्षा सुनावली आणि दंड न भरल्यास सहा महिन्यांच्या कालावधीसाठी आणखी तुरुंगवास भोगावा लागेल.

2. दस्तऐवजावर ठेवलेल्या साहित्यातून गोळा केले जाऊ शकणारे अभियोग पक्षाचे प्रकरण थोडक्यात असे आहे:

11 मार्च 1983 रोजी, यू. डी. प्रकरण क्र. 7/83 पोलीस स्टेशन केतुग्राम येथे नोंदवले गेले की सुमारे 25 वर्षे वयाच्या अज्ञात विवाहित महिलेचा मृतदेह अंबलगीसन रेल्वे स्थानकावरील रेल्वे रुळाजवळील शेतात पडलेला आहे. धारदार शस्त्राने महिलेची हत्या करण्यात आल्याचे दिसत होते वरील माहितीच्या आधारे पोलिसांनी तपास सुरू केला होता. तपासादरम्यान, असे उघड झाले की अपीलकर्ता, त्याच्या पत्नीसोबत (मृत) आणि त्यांच्या मुलासोबत लवपूर ग्रामपंचायतीमध्ये आयोजित फुलारा मेळ्याला उपस्थित

राहण्यासाठी गेला होता आणि त्यानंतर, मृत व्यक्ती या मेळ्यातून बेपत्ता झाल्याचा संशय होता. तपासादरम्यान, असेही उघड झाले की अपीलकर्त्याने माणिक पाल (पीडब्लू-10), प्रवत कुमार मिश्रा (पीडब्लू-11) आणि कनई साहा यांच्यासमोर कबुली दिली होती. साहा (पीडब्लू-12) यांनी सांगितले की, ज्या ठिकाणी मृत व्यक्तीचा मृतदेह सापडला होता त्याच ठिकाणी त्यांनी मृत व्यक्तीची भोजळीने (हत्येचे शस्त्र) हत्या केली होती.

3. तपास पूर्ण झाल्यानंतर, अपीलकर्त्याविरुद्ध आय. पी. सी. च्या कलम 302 अंतर्गत बर्दानच्या मुख्य न्यायिक दंडाधिकाऱ्यांसमोर आरोपपत्र दाखल करण्यात आले. हे प्रकरण सत्र न्यायालयाकडे सोपवण्यात आले होते. अपीलकर्त्याने दोषी नसल्याची कबुली दिली आणि खटला चालवण्याचा दावा केला. खटल्याच्या समाप्तीनंतर, ट्रायल कोर्टाने 31 मार्च 1987 रोजी निकाल आणि आदेशाद्वारे अपीलकर्त्याला त्याच्याविरुद्ध लावलेल्या आरोपांमधून मुक्त केले. सदर निर्णयावर नाराज होऊन राज्याने उच्च न्यायालयात याचिका दाखल केली. आक्षेपार्ह निर्णय आणि आदेशाद्वारे, उच्च न्यायालयाने अपील मंजूर केले आणि अपीलकर्त्याला दोषी ठरवले आणि त्याला वर नमूद केल्याप्रमाणे शिक्षा सुनावली. त्यामुळे सदरची याचिका.

4. आम्ही अपीलकर्त्याच्या वतीने बाजू मांडणाऱ्या विद्वान वकील रुखसाना चौधरी आणि सरकार पक्षाची बाजू मांडणाऱ्या विद्वान वकील आस्था शर्मा यांचा युक्तिवाद ऐकले आहे.

5. खालील कोर्टाने दिलेला तर्कशुद्ध निकाल आणि निर्दोष मुक्तता आदेश उलटवून उच्च न्यायालयाने मोठी चूक केली आहे, असे चौधरी यांनी मांडले आहे. ती सादर करते की

ट्रायल कोर्टाने माणिक पाल (पीडब्ल्यू-10), प्रवत कुमार मिश्रा (पीडब्ल्यू-11) आणि कनई साहा यांच्या साक्षीवर योग्यरित्या अविश्वास दाखवला होता. साहा (पीडब्ल्यू-12) एकमेकांशी विसंगत आहे. त्यामुळे हे सादर केले जाते की या तीन साक्षीदारांसमोर केलेल्या कथित न्यायेतर कबुलीजबाबावर विश्वास न ठेवणाऱ्या खालील कोर्टाच्या निष्कर्षाला प्रतिकूल किंवा बेकायदेशीर/अशक्य असे म्हटले जाऊ शकत नाही. ती पुढे सादर करते की जोपर्यंत निष्कर्ष प्रतिकूल किंवा बेकायदेशीर/अशक्य असल्याचे आढळून येत नाही तोपर्यंत कोणत्याही परिस्थितीत निर्दोषतेच्या निष्कर्षात हस्तक्षेप करणे योग्य ठरणार नाही. त्यामुळे ती सादर करते की आक्षेपार्ह निर्णय आणि आदेश बाजूला ठेवला पाहिजे.

6. त्याउलट, सुश्री शर्मा असे मांडतात की, पी. डब्ल्यू. 10 ते 12 यांच्यासमोर केलेली न्यायालयाबाह्य कबुलीजबाब विश्वासाह, विश्वासाह आणि ठोस आहे, असे उच्च न्यायालयाला योग्यरित्या आढळून आले आहे. त्यामुळे ती सादर करते की उच्च न्यायालयाने या तीन साक्षीदारांच्या ठोस आणि विश्वासाह साक्षीदारांवर अविश्वास दर्शवत निर्दोष मुक्तता करण्याचा निर्णय आणि आदेश योग्यरित्या उलटवला आहे. ती पुढे सादर करते की, न्यायालयाबाह्य कबुलीजबाबाव्यतिरिक्त, फिर्यादी पक्षाने रक्ताने माखलेले कपडे आणि अपीलकर्त्याने गुन्हा करण्यासाठी वापरलेले शस्त्र देखील जप्त केले आहे. ही परिस्थिती पीडब्ल्यू 10 ते 12 च्या साक्षीला पुष्टी देते. दोन्ही पक्षांच्या विद्वान वकिलांच्या मदतीने आम्ही संपूर्ण पुराव्याची छाननी केली आहे.

8. निर्विवादपणे, सध्याचे प्रकरण परिस्थितीजन्य पुराव्यावर आधारित आहे. शरद बर्धीचंद सारडा वि. महाराष्ट्र राज्य च्या खटल्यातील या न्यायालयाच्या निकालात परिस्थितीजन्य पुराव्याच्या खटल्यातील दोषसिद्धीसंबंधीचा कायदा अतिशय सुस्पष्ट आहे.

9. शरद बर्धीचंद सारडा (वरील) यांच्या खटल्यातील न्यायनिर्णयच्या पुढील निरीक्षणांचा आपण फायदेशीरपणे संदर्भ घेऊ शकतो.

शरद बर्धीचंद सारडा (वरील) यांच्या खटल्यातील न्यायनिर्णय :

"153. या निर्णयाचे सखोल विश्लेषण केल्यास असे दिसून येईल की आरोपीविरुद्धचा खटला पूर्णपणे सिद्ध झाल्याचे सांगण्यापूर्वी खालील अटी पूर्ण करणे आवश्यक आहे:

(1) ज्या परिस्थितीतून अपराधीपणाचा निष्कर्ष काढायचा आहे ती परिस्थिती पूर्णपणे स्थापित केली गेली पाहिजे.

येथे हे लक्षात घेतले पाहिजे की या न्यायालयाने असे सूचित केले आहे की संबंधित परिस्थिती "असणे आवश्यक आहे किंवा पाहिजे" आणि "स्थापित केली जाऊ शकत नाही". या न्यायालयाने शिवाजी साहेबराव बोबडे विरुद्ध महाराष्ट्र राज्य [(1973) 2 एस. सी. सी. 793; 1973 एस. सी. सी. (सी. आर. आय.) 1033; 1973 सी. आर. एल. एल. एल. जे.

1783] मध्ये म्हटल्याप्रमाणे, 'सिद्ध केले जाऊ शकते' आणि 'सिद्ध केलेच पाहिजे किंवा केलेच पाहिजे' यात केवळ व्याकरणात्मकच नाही तर कायदेशीर फरक आहे. जेथे निरीक्षणे केली गेली: [एस. सी. सी. परिच्छेद 19, पृष्ठ 807: एस. सी. सी. (सी. आर. आय.) पृष्ठ 1047]

"निश्चितच, हे एक प्राथमिक तत्त्व आहे की न्यायालय दोषी ठरवण्यापूर्वी आरोपी केवळ दोषी असणे आवश्यक नाही आणि 'असू शकते' आणि 'असणे आवश्यक आहे' यामधील मानसिक अंतर लांब आहे आणि काही निष्कर्षांपासून अस्पष्ट अंदाजांना विभाजित करते".

(2) अशा प्रकारे स्थापित केलेली तथ्ये केवळ आरोपींच्या अपराधाच्या गृहीतकांशी सुसंगत असली पाहिजेत, म्हणजे, आरोपी दोषी असल्याखेरीज इतर कोणत्याही गृहीतकावर ती स्पष्ट करण्यायोग्य नसावीत.

(3) परिस्थिती निर्णायक स्वरूपाची आणि प्रवृत्तीची असली पाहिजे.

(4) त्यांनी सिद्ध केले जाणारे गृहीतक वगळता प्रत्येक संभाव्य गृहीतक वगळले पाहिजे आणि

(5) आरोपींच्या निर्दोषतेशी सुसंगत निष्कर्षासाठी कोणताही वाजवी आधार सोडू नये म्हणून पुराव्यांची एक साखळी इतकी पूर्ण असणे आवश्यक आहे आणि हे दर्शविणे आवश्यक आहे की सर्व मानवी संभाव्यतेनुसार हे कृत्य आरोपींनी केले असावे.

154. ही पाच सुवर्ण तत्त्वे, आपण असे म्हणू शकतो, परिस्थितीजन्य पुराव्यावर आधारित खटल्याच्या पुराव्याचे पंचशील तयार करते.

10. अशा प्रकारे हे दिसून येते की या न्यायालयाने असे म्हटले आहे की ज्या परिस्थितींमधून अपराधाचा निष्कर्ष काढला जाणार आहे ते पूर्णपणे स्थापित केले गेले पाहिजे. असे मानले गेले आहे की संबंधित परिस्थिती "आवश्यक आहे किंवा 'पाहिजे' आणि 'कदाचित' स्थापित केले जाऊ शकत नाही. असे मानले गेले आहे की केवळ व्याकरण नाही तर "सिद्ध केले जाऊ शकते" आणि "सिद्ध करणे आवश्यक आहे किंवा केले पाहिजे" यात कायदेशीर फरक आहे. असे म्हटले गेले आहे की अशा प्रकारे स्थापित केलेली तथ्ये केवळ आरोपींच्या अपराधाच्या गृहीतकांशी सुसंगत असली पाहिजेत, म्हणजे ते आरोपी दोषी असल्याखेरीज इतर कोणत्याही गृहीतकावर स्पष्ट करण्यायोग्य नसावेत. असे म्हटले गेले आहे की परिस्थिती निर्णायक स्वरूपाची आणि प्रवृत्तीची असावी आणि त्यांनी सिद्ध करण्याचा प्रयत्न केल्याशिवाय प्रत्येक संभाव्य गृहीतक वगळले पाहिजे आणि आरोपींच्या निर्दोषतेशी सुसंगत निष्कर्षासाठी कोणताही वाजवी आधार सोडू नये म्हणून पुराव्यांची एक संपूर्ण साखळी

असणे आवश्यक आहे आणि हे दर्शविणे आवश्यक आहे की सर्व मानवी संभाव्यतेनुसार हे कृत्य आरोपींनी केले असावे.

11. शंका कितीही तीव्र असली तरी ती वाजवी संशयाच्या पलीकडे असलेल्या पुराव्याची जागा घेऊ शकत नाही हे कायद्याचे एक निश्चित तत्त्व आहे.या मार्गदर्शक तत्त्वांच्या प्रकाशात, आपल्याला सध्याच्या प्रकरणाचा विचार करावा लागेल.

12. फिर्यादीचे प्रकरण मुळात मनिक पाल (पीडब्ल्यू-10), प्रवत कुमार मिश्रा (पीडब्ल्यू-11) आणि कानाई सी. एच. यांच्यासमोर अपीलकर्त्याने केलेल्या कथित न्यायेतर कबुलीजबाबावर आधारित आहे. साहा (पीडब्लू-12).

13. खटल्याच्या न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले की, जेथे फिर्यादीचे प्रकरण पूर्णपणे न्यायालयाबाह्य कबुलीजबाबावर आधारित आहे आणि फिर्यादी त्या न्यायालयाबाह्य कबुलीजबाबावर आरोपीला दोषी ठरवू इच्छितात, तेथे ज्या साक्षीदारांसमोर कथित कबुलीजबाब देण्यात आला होता, त्यांच्या पुराव्यासाठी विश्वासाहतेची चाचणी उत्तीर्ण होण्यासाठी अधिक छाननी आवश्यक आहे.

14. पी. डब्ल्यू. 10 ते 12 चे पुरावे परस्परविरोधी असल्याचे खालच्या कोर्टाला आढळून आले.पुढे हे लक्षात घेण्यासारखे आहे की खालच्या कोर्टाला या साक्षीदारांच्या वर्तनाचा फायदा झाला.या साक्षीदारांचे पुरावे विश्वासाह नसल्याचे त्यात आढळून आले.

15. न्यायालयाबाह्य कबुलीजबाब हा पुराव्याचा एक कमकुवत भाग आहे हे कायद्याचे एक निश्चित तत्त्व आहे.असे म्हटले गेले आहे की जेथे न्यायालयाबाह्य कबुलीजबाब संशयास्पद परिस्थितीने वेढलेला असतो, तेथे त्याची विश्वासाहता संशयास्पद बनते आणि त्याचे महत्त्व कमी होते.पुढे असे म्हटले गेले आहे की हा सावधगिरीचा नियम आहे ज्यामध्ये न्यायालय सामान्यतः अशा अतिरिक्त-न्यायालयीन कबुलीजबाबावर अवलंबून राहण्यापूर्वी स्वतंत्र विश्वासाह पुष्टीकरण शोधेल.न्यायबाह्य कबुलीजबाबावर शिक्षा होऊ शकते यात शंका नाही, असे मत नोंदवले गेले आहे.पण त्याच्या स्वरूपातच, तो एक कमकुवत पुरावा आहे.या संदर्भात सहदेवन आणि इतर विरुद्ध तामिळनाडू राज्य या प्रकरणातील या न्यायालयाच्या निकालावर भर दिला जाऊ शकतो. या न्यायालयाने, या प्रकरणातील पूर्वीच्या विविध निकालांचा संदर्भ दिल्यानंतर, असे निरीक्षण नोंदवले:

16. या न्यायालयाच्या अधोरेखित निकालांचे योग्य विश्लेषण केल्यावर, अशी तत्त्वे सांगणे योग्य ठरेल, ज्यामुळे न्यायालयाबाह्य कबुलीजबाब हा आरोपीला दोषी ठरवण्याचा आधार तयार करण्यास सक्षम असलेला स्वीकाराह पुरावा ठरेल.जेव्हा आरोपींनी केलेल्या कथित न्यायालयीन कबुलीजबाबावर अभियोग पक्ष मोठ्या प्रमाणात अवलंबून असतो अशा प्रकरणांच्या सत्यतेशी व्यवहार करताना खालील नियम न्यायिक विचार करताना मार्गदर्शन करतील:

- (i) न्यायालयाबाह्य कबुलीजबाब हा स्वतःच एक कमकुवत पुरावा आहे. न्यायालयाकडून त्याची अधिक काळजीपूर्वक आणि सावधगिरीने तपासणी केली गेली पाहिजे
- (ii) तो स्वेच्छेने केले गेला पाहिजे आणि तो सत्य असला पाहिजे.
- (iii) त्यामुळे विश्वास निर्माण झाला पाहिजे.
- (iv) न्यायालयाबाह्य कबुलीजबाब अधिक विश्वासाहता आणि पुरावा मूल्य प्राप्त करतो जर त्याचे ठोस परिस्थितीच्या साखळीद्वारे समर्थित केले गेले असेल आणि इतर फिर्यादी पुराव्यांद्वारे त्याची पुष्टी केली गेली असेल.
- (v) न्यायालयाबाह्य कबुलीजबाब हा दोषसिद्धीचा आधार होण्यासाठी, त्यात कोणत्याही भौतिक विसंगती आणि अंतर्निहित असंभवता नसाव्यात.
- (vi) असे विधान मूलतः इतर कोणत्याही वस्तुस्थितीप्रमाणेच आणि कायदानुसार सिद्ध करावे लागेल.

16. वर आधीच चर्चा केल्याप्रमाणे, खालच्या न्यायालयाला पी. डब्ल्यू. 10 ते 12 ची साक्ष विश्वासाह नसल्याचे आढळले आणि केवळ अशा साक्षीदारांच्या आधारे दोषसिद्धीला

आधार मिळू शकेल असे वाटल नाही .जोपर्यंत असा निष्कर्ष प्रतिकूल आढळत नाही, तोपर्यंत त्यात हस्तक्षेप करणे योग्य ठरणार नाही.

17. उच्च न्यायालयाच्या विभागीय खंडपीठाने रक्ताने माखलेले कपडे आणि अपीलकर्त्याने गुन्हा करण्यासाठी वापरलेले कथित शस्त्र जप्त करण्यावर भर दिला आहे.

18. खालच्या न्यायालयाने दोन कारणांवरून कपडे आणि शस्त्र जप्तीवर अविश्वास दाखवला.प्रथम, पुरावा कायदा, 1872 च्या कलम 27 अंतर्गत आवश्यकतेनुसार आरोपींचे कोणतेही ज्ञापन नव्हते आणि दुसरे म्हणजे, चाकूची जप्ती सर्वाना उपलब्ध असलेल्या खुल्या ठिकाणाहून होती.आम्हाला आढळले आहे की खालच्या न्यायालयाने स्वीकारलेला दृष्टीकोन कायदानुसार होता.तथापि, आमच्या मते, ज्या परिस्थितीचा वापर केला जाऊ शकला नसता, त्या परिस्थितीचा वापर उच्च न्यायालयाने न्यायालयाबाह्य कबुलीजबाबाला पुष्टी देण्यासाठी केला आहे.

19. निर्दोष मुक्ततेविरुद्धच्या अपीलात हस्तक्षेपाची व्याप्ती अतिशय सुस्पष्ट आहे.जोपर्यंत असा निष्कर्ष प्रतिकूल किंवा बेकायदेशीर/अशक्य असल्याचे आढळून येत नाही, तोपर्यंत अपील न्यायालयाला त्यात हस्तक्षेप करण्याची परवानगी नाही.

20. अलीकडेच, राजेश प्रसाद विरुद्ध बिहार राज्य आणि अन्य या खटल्यातील याच न्यायालयाच्या तीन न्यायाधीशांच्या खंडपीठाने निर्दोष मुक्तीच्या खटल्यातील हस्तक्षेपाच्या व्याप्तीवरील पूर्वीच्या विविध निकालांचा विचार केला आहे. आरोपींच्या बाजूने दुहेरी गृहीतके असल्याचे त्यात म्हटले आहे.प्रथम, फौजदारी न्यायशास्त्राच्या मूलभूत तत्त्वानुसार

त्याला उपलब्ध असलेला निर्दोषतेचा अंदाज, की प्रत्येक व्यक्ती सक्षम न्यायालयाद्वारे दोषी सिद्ध झाल्याशिवाय तो निर्दोष असल्याचे गृहीत धरले जाईल.दुसरे म्हणजे, आरोपीने त्याची निर्दोष मुक्तता मिळवल्यानंतर, त्याच्या निर्दोषतेच्या गृहीतकाला न्यायालयाकडून आणखी मजबुती, पुष्टी आणि बळकटी दिली जाते.अभिलेखातील पुराव्यांच्या आधारे दोन वाजवी निष्कर्ष शक्य असल्यास, अपील न्यायालयाने ट्रायल कोर्टाने नोंदवलेल्या निर्दोषतेच्या निष्कर्षात व्यत्यय आणू नये, असे पुढे म्हटले गेले आहे.

21. आम्हाला असे आढळले आहे की खालच्या न्यायालयाने घेतलेला दृष्टिकोन प्रतिकूल किंवा बेकायदेशीर आहेत व त्यात हस्तक्षेप करणे आवश्यक आहेत असे म्हटले जाऊ शकत नाही.खालच्या न्यायालयाने दिलेल्या तर्कशुद्ध निकालात आणि निर्दोष मुक्ततेच्या आदेशात हस्तक्षेप करून उच्च न्यायालयाने घोर चूक केली आहे.

22. परिणामी, आम्ही खालील आदेश पारित करतो:(i) अपील मंजूर करण्यात येते;

(ii) 15 डिसेंबर 2008 रोजी कलकत्ता येथील उच्च न्यायालयाने 1987 च्या सरकारी अपील क्रमांक 38 मध्ये अपीलकर्त्याला भारतीय दंड विधानाच्या कलम 302 अंतर्गत दंडनीय गुन्ह्यासाठी दोषी ठरवत दिलेला आक्षेपार्ह निर्णय आणि आदेश रद्द केला आहे आणि बाजूला ठेवला आहे; आणि

(iii) अपीलकर्त्याला त्याच्याविरुद्ध लावलेल्या आरोपांपासून मुक्त करणारा 31 मार्च 1987 रोजी खालच्या खालच्या न्यायालयाने दिलेला निकाल आणि आदेश याला पुष्टी दिली जाते.

23. अपीलकर्त्याला इतर कोणत्याही प्रकरणात आवश्यक नसल्यास त्वरित मुक्त करण्याचे निर्देश दिले जातात.

24. प्रलंबित असलेले अर्ज (असल्यास) निकाली काढले जातील.

निधी जैन

अपील मंजूर करण्यात येतो.

(सहाय्यक: तमन्ना, एल. सी. आर. ए.)

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.